

УДК 130.1+141.2

АЛІЄВА ОЛЬГА,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ*

ПРОБЛЕМА "ЛЮДИНА - ТЕХНІКА" У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті автор ставить перед собою завдання проаналізувати таке достатньо складне та суперечливе явище, як розвиток техніки в сучасному світі та вплив цього процесу на життя людини ХХІ сторіччя. Розглядаються інтерпретації феномену техніки таких видатних учених як М. Гайдеггер, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Тоффлер та ін. Узагальнюючи їхній науковий доробок, автор намагається розробити "панацею" для збереження людиною власної природи, звільнення її свідомості від надмірної "технократизації".

Ключові слова: *філософія техніки; технократизація; Gestelle; постіндустріальне інформаційне суспільство; homo technicus.*

Постановка проблеми. Починаючи з технічної революції, що відбувалася в європейській культурі в період так званого Нового часу, перед людським суспільством постало відповідальне історичне завдання - зберегти свою "людяність" в умовах технічного прогресу, що набував обертів із кожним десятиріччям, а наприкінці ХХ сторіччя - із кожним наступним роком. Це завдання, на жаль, не вирішене й дотепер, не віднайдено універсальної панацеї для протидії технократизації навколишньої дійсності. Окреслена наукова проблема турбує вже не одне покоління вчених і стає все більш актуальною, навіть можна сказати більше, - потребує негайного вирішення. Для подолання відчуженості, що посилюється через надмірну технократизацію світу, людина має "присвоїти" техніку в психологічному й соціальному аспектах шляхом надання об'єктам технічного середовища символічного значення. Це, на нашу думку, один із найефективніших та безболісних способів примирення людства і техніки.

Актуальність роботи викликана в тому числі й такою цікавою тенденцією, що на сучасному етапі розвитку в Україні історично збіглися процеси активного заповнення життєвого простору різними формами техніки й зміни пріоритетів соціального розвитку. Одночасно з адаптацією до світової соціально-політичної реальності, наша країна має вирішувати низку проблем, пов'язаних з освоєнням новітніх форм техніки. Потребує також осмислення філософський аспект відносин "людина - техніка" в усьому їх різноманітті та динаміці.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Філософія техніки як специфічна галузь філософської рефлексії над технікою виокремлюється на початку ХІХ ст. у Німеччині. Термін "філософія техніки" вводить до наукового лексикону німецький мислитель Е. Капп у своїй праці "Основні напрями філософії техніки. До історії виникнення культури з нової точки зору" (*Grundlinien einer Philosophie der Technik. Zur Entstehungsgeschichte der Kultur aus neuen Gesichtspunkten*) (1877 р.). Саме він запропонував трактувати історію людства як історію технічного розвитку цивілізації, що має певну логіку та спрямованість. Паралельно з Е. Каппом проблему філософії техніки цікаво інтерпретував німецький учений Фред Бон, який присвятив філософії техніки цілу главу у своїй книзі "Про обов'язок та добро" (1898). Мету

створення техніки Ф. Бон убачав у прагненні до щастя, але ця мета підпорядковується в нього найвищій меті - ідеї добра. У межах Російської імперії подібна традиція була продовжена Петром Климентовичем Енгельмейером. Уперше його програма філософії техніки була сформульована ним у роботі "Технічний підсумок ХІХ ст." у 1898 р. Петро Климентович констатував усезростаючий вплив інженерного корпусу на всі сфери життя, уважав за необхідне прогнозувати майбутні форми взаємодії техніки та суспільства, взаємозв'язок техніки з мистецтвом, етикою та ін. У той час подібні ідеї мали доволі новаторський характер.

Крім Е. Каппа та П. Енгельмейєра, до інженерів-філософів варто віднести Е. Гартинга, Й. Бекманна, Ф. Рело, Ф. Дессауєра.

На початку ХХ ст. усі спроби філософської рефлексії над проблемою техніки часто зводились до оптимістичних перспектив технічного прогресу. Але справжній інтерес до проблеми філософії техніки починається з Всесвітніх філософських конгресів у Відні (1968), Варні (1973) та Дюссельдорфі (1978). З'являється переважно критичне ставлення до технічного прогресу, а увага професійних філософів зосереджується на негативних сторонах останнього. Окремі аспекти філософії техніки розглядалися такими мислителями, як Е. Дюркгейм, А. Бергсон, М. Бердяєв, М. Гайдеггер, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Маркузе, К. Ясперс.

Увага сучасних філософів техніки зосереджена, передусім, на моральній та ціннісній складовій технічної раціональності, загальної технічної політики. Провідними дослідниками філософського аспекту розвитку техніки є Г. Йонас, Х. Ленк, Е. Тоффлер, Л. Мамфорд, Ж. Елльюль, В. М. Розін, В. С. Горохов, В. М. Князєв, Б. В. Новиков та багато інших. Отже, сучасна філософія техніки є достатньо дисциплінарно сформованою системою концептуальних уявлень, що має свій предмет, методологію, набір власних методів дослідження.

Але онтологічні, етичні, культурологічні, антропологічні сторони технічного прогресу потребують свого подальшого вивчення не лише як суто наукова проблема, але й як такі, що мають величезне "прикладне" значення.

Метою статті є виявлення та аналіз змін, що відбулися в ставленні людини ХХІ сторіччя до буття, зумов-

лені становленням соціокультурної парадигми Нового часу, які й дотепер даються взнаки. Саме з Нового часу буття стає суб'єктивним та залежним від структури суб'єкта, якому притаманна трансцендентальна єдність апперцепції. До того ж, для якомога повного розкриття окресленої проблеми необхідно проаналізувати основні методологічні підходи до розуміння техніки, які склалися у ХХ столітті.

Виклад основного матеріалу. Цивілізацію ХХІ століття можна за низкою ознак визначити як індустріальну цивілізацію техногенного типу. У цілому модель історичного руху у філософській літературі тлумачиться таким чином: "традиційне - індустріальне - постіндустріальне - інформаційно-екологічне суспільство", проте така дещо схематична модель не розкриває всього багатства історії. Утім, чітке визначення такої моделі вкрай необхідне для виявлення сутності та характеристики науки і техніки.

Визначення "техногенне", "індустріальне" залежить від ступеня раціональності науки та техніки взагалі. Протягом останнього періоду зазначенні поняття переосмислюються. Це викликано тим величезним впливом, який техніка разом із наукою має на матеріальне життя людей практично в кожному куточку земної кулі. Але найголовнішою причиною, на нашу думку, є той факт, що саме на сучасному рівні розвитку техніки, набагато прозорішими стали фундаментальні її характеристики. Також мусимо визнати, що техніка часто зумовлює шляхи вирішення багатьох економічних, наукових та навіть політичних питань.

Сьогодні "філософія техніки", "філософія науки" сформувалися як відносно самостійні галузі теоретичного пошуку. Техніка, на відміну від науки, стала предметом філософського аналізу відносно недавно (у середні ХІХ століття, передусім у Німеччині та Франції). Але в межах цієї нової філософської дисципліни вже встигли сформуватися власні антропологічні та онтологічні течії. Феномен техніки досліджувався, починаючи з античності, але техніка розумілася як щось похідне від суспільного або просто як мистецтво вироблення речей.

Дослідження Е. Каппа "Основи філософії техніки" є першим фундаментальним осмисленням феномену техніки. Активно цікавилися цим питанням А. Еспінас [6, с. 17], Ф. Дессауер [6, с. 19] та Е. Дюркгейм [6, с. 21]. Але тільки в другій половині ХХ століття техніка та її соціальний феномен стали предметом систематичного філософського дослідження. Розглядається онтологічний статус та генеза техніки, її сутність та перспективи майбутнього розвитку виробничих сил суспільства. Як уважав М. Гайдеґґер, техніка є першоосновою, витоками власне людського, засобом самореалізації людства [8, с. 93].

Своєрідно трактував феномен техніки німецький теолог 40-х років ХХ століття Р. Дворах, який стверджував, що техніка - це просто невдала спроба диявола повторити акт божественного походження. Дехто розглядає техніку суто прагматично: як сукупність предметних артефактів для здійснення інженерної перетворювально-конструктивної діяльності. В усьому різноманітті визначення техніки можна все ж таки виділити їх головну рису: усі вони підкреслюють ту фундаментальну якість техніки, яку можна назвати принципом перетворення. Техніка дозволяє людині перетворювати не тільки навколишній світ, але й саму себе та навіть суспільство, у якому вона існує.

Ще на початку ХХ сторіччя переважна більшість мислителів визначали тенденцію до прискорення пе-

ребігу соціального та історичного часу, суттєву зміну його темпу й ритму, усе більшу й більшу "спресованість" подій у межах одиниці часу - окремого покоління чи життя індивіда. Із кожним роком подібна тенденція набувала все чіткіших, виразніших рис. Як результат, у межах наукових кіл з'являються все нові теорії та концепції соціально-історичного, економічного, ідеологічного спрямування, які намагалися з'ясувати сутнісні засади та витоки принципово нової реальності, зробити спробу прогнозувати (за допомогою об'єктивних даних та наукових методологічних підходів) найближче майбутнє.

З приводу справедливості подібних футурологічних проєктів Е. Тоффлер у своїй роботі "Третя хвиля" вказував: "Коли я говорю, що щось "буде", я сподіваюсь, що читач зробить відповідну поправку, котра враховуватиме фактор невизначеності. ...Окрім того, соціальні прогнози ніколи не бувають повністю неупередженими й науковими, навіть якщо вони використовують велику кількість комп'ютеризованих даних. "Третя хвиля" - не об'єктивний прогноз, і вона не претендує на те, щоб бути науково обґрунтованою. Говорячи це, ми, однак, не маємо на увазі, що ідеї, котрі викладені в цій книзі, фантастичні чи несистематизовані. ...Робота ...може бути визначена як напівсистематична модель цивілізації та інших відносин із нею" [7, с. 23].

Проблема, що розглядається нами, потребує визначення головних ознак нової історичної реальності. Загальноприйнятими є такі: планетарний масштаб будь-якої міжнародної події (часто не тільки міжнародної), інформатизація суспільства, технологізація не лише виробництва, а й усього суспільства, загроза екологічних катастроф та атомної війни, дегуманізація суспільства та людини (тотальність відчуження) та ін. На початку ХХІ століття з'являються такі категоріальні визначення, як "постсучасність", "глобалізація", "індустріальне", "постіндустріальне", "інформаційне" суспільство. Мають місце й такі визначення: "революція надії", "гуманізація техніки", "оновлення людини" тощо.

Глобальні зміни в суспільному житті не можуть не відбитися й на характеристиці людини сучасної доби як такої: у поведінці, мотивації, у системі цінностей та сенсу життя. Тому філософ ХХІ сторіччя, який намагається опанувати сучасну йому дійсність, неминуче стає "професійним" філософом-антропологом: суспільство впливає на людину, але й воно, у свою чергу, зазнає кардинальних змін унаслідок впливу людини та змін, що відбуваються з нею. Зараз соціальна філософія й філософська антропологія можуть розглядатися навіть як єдина дисципліна в межах філософських наук.

Як зазначав Х. Ортеґа-і-Гассет, іспанський філософ та соціолог ХХ сторіччя, буття для людини означає лише якусь можливість, необхідну для досягнення поставлених завдань. Людина приречена на власне утворення свого буття, вирішення практичного завдання - реалізувати певну програму. Життя є тим, що людина повинна для себе створити власноруч. Отже, дослідковується залежність буття від людини. Людина і є творцем самої себе. Жити - значить, насамперед, докласти максимальних зусиль, щоб виникло те, чого ще немає, щоб виникла сама людина, вона ж і буде наполегливо прагнути до цієї мети, використовуючи все, що існує [3, с. 192].

Х. Ортеґа-і-Гассет стверджував, що життя є технічно детермінованим виробництвом. Тому сама людина "починається" з розвитку техніки. "Ті великі або менші проломи, що людина пробиває в природі, не є чимось іншим, як осередками, куди віна вмищує власне ексцентричне буття. Ось чому і зміст, і причина техніки лежать

за її межами: у використанні людиною її надлишкових сил, вивільнених завдяки самій техніці. Така місія техніки - звільнення людини, яке надає їй можливість цілком бути самою собою" [3, с. 192].

Людина, поєднана з технікою, починає визначати і можливість, і цілі "віднайдення" реальності. За словами М. Гайдеггера, людина, перебуваючи завжди на межі можливості, вбачає перед собою лише одну мету - обрати щось одне - віднайти шлях відповіді на вимогу буття. Людину, яка перебуває в наш час між цими можливостями, чекає небезпека: вона просто може не побачити прихованого, тобто не зрозуміти всіх темниць реальності.

М. Гайдеггер уважав таку небезпеку безпосередньою. Там, де виявлене виступає для людини навіть не як "об'єкт", а як поширене об'єктне наявне становище, усередині якого сама людина є лише елементом, там людина - на самій кручі, з якої вона може зірватися. Саме в той час вона вважає себе володарем землі. З'являється ілюзія, що все, що трапляється на її шляху, є просто доповненням до її могутності. Людині здається, ніби вона має справу із самою собою. Але саме в такий момент, за М. Гайдеггером, вона не йде назустріч собі, не знаходить своєї сутності [8, с. 233].

Скрізь, де панує *Gestell* як форма "відповіді на вимоги буття", зникає всяка інша можливість прояву буття. Технічний світ диктує необхідність тільки для свого існування, відмовляючись від інших засобів буття.

Загроза міститься не в самій техніці, а в її владі над людиною. Така інтерпретація феномену техніки є загальною для всієї західної філософії, яка визначає, що самим способом здійснення розвитку технічної цивілізації підготовлюється момент, коли людина повинна буде звернутися до себе, якщо вона не хоче, щоб її тотальний поступ призвів до катастрофи. М. Гайдеггер змальовує свій *Gestell* як протиприродне явище, що набуло дуже загрозливого характеру [Там само]. Мислитель спробував закріпити деякі філософські передумови звільнення від технологічного детермінізму [Там само, с. 119]. У М. Гайдеггера були деякі песимістичні погляди на майбутній розвиток технічної цивілізації: вона мала розвиватися тільки в напрямку подальшої дегуманізації. Єдиним рецептом від цього мало стати повернення людини до самої себе, конструювання нової духовної атмосфери [Там само, с. 97]. У ній людина змогла б по-новому поглянути на себе саму, а також на сенс та значення техніки. Інакше бурхливий розвиток техніки може привести людину до катастрофи. І тому необхідно звільнитися від техніцистської інтерпретації мислення й доповнити нелогіцистський раціоналізм інтуїцією митця, поєднати мудрість та поезію, усвідомити єдину онтологічну основу техніки [Там само, с. 109].

Учення М. Гайдеггера про техніку [9], що особливо підкреслило небезпеку безупинного розвитку техніки для сучасного розвитку цивілізації й одночасно неможливість подолання технічного оперування людиною речами, є складовою частиною його критики сучасної цивілізації.

Філософ відводить мистецтву роль можливої альтернативи техніці, приєднання людства до найпростіших, непорушних істин буття у світі. Мистецтво ХХІ століття - це систематичні спроби позбавити смислу, реконструювати те, що стало невблаганною логікою сторіччя індустріалізації, підпорядкувати творчій уяві, зруйнувати й, граючи, скомпонувати наново формальні елементи. Це відмова зрозуміти техніку як фатально детерміноване явище, це прагнення уявити її у вигляді певної фантазмагорії й "техніцизму". Саме мистецтво,

творчість, тобто ті галузі людської життєдіяльності, у яких превалює алогічне, неявно раціональне відчуття буття, спроможні, на думку М. Гайдеггера, дати можливість існувати людині, не викривляючи онтологічних основ свого буття. Відхід від суто техніцистського способу уявлення світу є шляхом, який дав би змогу людині зберегти свій світ [8, с. 235].

У сучасній антропології техніки навіть з'явився спеціальний термін, що визначає людину ХХІ ст. - *homo technicus* (людина технічна) [5, с. 263]. Г. Маркузе, наприклад, головною складовою "людини технічної" називає її функціонально-виробничий аспект. Людина уявляється не як самоцінний індивід, а як елемент величезного механізму виробництва. Звідти й випливає оцінка кожної людини передусім з точки зору її корисності, внеску до загальносвітового ККД. *Homo technicus* властиві такі ознаки: раціональність, схильність до стандартизації, увага до деталей, методичність.

Структура техніки містить у собі суб'єктивність як людську здатність, що має джерело в людській природі. Залучення до техніки через навчання є суттєвим у створенні техніки. Це перша стадія застосування технічної влади над природою, яка не може бути реалізована однією людиною, і через те саме вона має велике соціальне значення. Техніка проявляється як активна здатність і сила, властива не тільки окремій людині, але й людині як суспільній соціальній істоті і, врешті-решт, людству в цілому.

Реалізація здатності суб'єкта перетворювати водночас означає здатність об'єкта бути перетвореним. Із розвитком техніки природа, її сили та речовини стають усе більш доступними для використання їх людиною. Отже, онтологічним простором техніки є не тільки суб'єкт, а й об'єкт, не тільки людська свідомість, а й природа. Сутність техніки не може бути локалізованою ані в суб'єкті, ані в об'єкті. Вона розкриває себе як відношення між суб'єктом й об'єктом. Сутність техніки реалізується тією мірою, якою суб'єкт дійсно опанував об'єкт, а об'єкт дійсно освоєний суб'єктом.

Висновки

Отже, невпинний розвиток науки та техніки, що розпочався в період становлення суспільства індустріального типу й набирає все більших обертів у ХХІ ст., зумовив технократизацію людського світогляду, появу справжнього "культу техніки". Людство охопила ідея за будь-яку ціну здобути необмежену владу над природою, зробити її джерелом ресурсів. Відверта технократизація набуває все більш загрозливих рис, перетворюється на справжню загрозу духовному життю людства та його психологічному і навіть психічному здоров'ю. Технічний прогрес, що вийшов з-під контролю людини та підпорядкував її життя собі, стає причиною самовідчуження індивіда, унаслідок чого втрачається зв'язок людини не лише з навколишнім світом природи, але й навіть зі своїм внутрішнім "Я". Тенденція до підміни справжніх цінностей штучними ідеалами постійного невгамовного споживання, утилітарно-прагматичне ставлення до життя не може не лякати. Найбільш дієвим, на нашу думку, засобом самозбереження людської особистості в сучасних умовах є обмежено розумне використання техніки, коли людина залишається її володарем, а не залежним рабом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адорно Т. В. О технике и гуманизме / Т. В. Адорно // Философия техники в ФРГ. - М. : Прогресс, 1989. - С. 364-371.
2. Мамфорд Л. Техника и природа человека / Льюис

Мамфорд // Новая технократическая волна на Западе. - М. : Прогресс, 1986. - С. 225-239.

3. Ортега-и-Гассет Х. Размышления о технике // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды / Х. Ортега-и-Гассет ; [пер. с исп.]. - М. : Весь мир, 2000. - С. 164-232.

4. Рубенис А. А. Техника и нравственность / А. А. Рубенис // Этическая мысль: Научно-публицистические чтения, 1991. - М. : Республика, 1992. - С. 38-53.

5. Сидорина Т. Ю. Антропология техники / Т. Ю. Сидорина // Философия / [под ред. В. Д. Губина, Т. Ю. Сидориной, В. П. Филатова]. - М. : Русское слово, 1996. - С. 263-265.

6. Степин В. С. Философия науки и техники / В. С. Степин, В. Г. Горохов, М. А. Розов. - М. : Контакт - Альфа, 1995. - 372 с.

7. Тоффлер Э. Третья волна / Элвин Тоффлер // США: экономика, политика, идеология. - 1982. - № 7. - С. 99.

8. Хайдеггер М. Время и бытие / Мартин Хайдеггер. - Харьков : Фолио, 2003. - 503 с.

9. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики / Мартин Хайдеггер // Вопросы философии. - 1989. - № 9.

10. Alavi M. Business teams in an information age / M. Alavi, P. Keen // The Information Society. - 1989. - Vol. 6. - № 4. - Pp. 179-195.

Алиева Ольга,

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета, г. Славянск

ПРОБЛЕМА "ЧЕЛОВЕК - ТЕХНИКА" В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ

В данной статье автор ставит перед собой задачу проанализировать такое достаточно сложное и противоречивое явление как развитие техники в современном мире и влияние этого процесса на жизнь человека XXI века. В статье рассматриваются интерпретации феномена техники выдающихся ученых XX ст.: М. Хайдеггера, Х. Ортега-и-Гассета, Э. Тоффлера и др. Обобщая их научный потенциал, автор пытается разработать "панцею" для сохранения человеком собственной природы, освобождения его сознания от чрезмерной "технократизации".

Ключевые слова: философия техники; технократизация; *Gestelle*; постиндустриальное информационное общество; *homo technicus*.

Alieva Olga,

Candidate of Philosophy, Assistant Professor of the Philosophical, Socio-Political and Legal Sciences Department, Donbass State Pedagogical University, Sloviansk

PROBLEM "PEOPLE - TECHNIQUE" IN POST-INDUSTRIAL SOCIETY

In this article, the author aims to analyze such sufficiently complex and contradictory phenomenon as the development of technics in the modern world and its impact on the human life of the XXI century. The article deals with the interpretation of the technique as the philosophical problem by outstanding scientists of the twentieth century : M. Heidegger, Ortega -i- Gasset, E. Toffler and others. Summarizing their scientific potential the author tries to develop a "panacea" to save the man's own nature, the liberation of his consciousness from excessive "technocratization."

Since the technical revolution that took place in European culture during the so-called New Age, human society faced with the responsible historic task - to keep their "humanity" in the technical progress that gained momentum with each passing decade, and at the end of the twentieth century - with each subsequent year. This problem, unfortunately, is not resolved and the universal panacea against too technocratical reality still not discovered. This scientific problem concerned more than one generation of scientists and is becoming increasingly important, even more can be said - needs immediate resolution. To overcome the alienation that is aggravated by excessive technocratisation of our world, a person must "assign" technique in psychological and social aspects by providing technical environment objects of symbolic value. This, in our opinion, one of the most effective and painless way to reconcile humanity and technology.

The relevance of this work is caused, in particular, and such an interesting trend that at the present stage of development in Ukraine coincided historically active process of filling the living space of various forms of technology and the changing priorities of social development

After systematical analysis of M. Heidegger's, Ortega-i-Gasset's, E. Toffler's scientific works the author came to such conclusion: steady development of science and technics, which began in the period of the industrial type of society and is gaining more momentum in the XXI century caused to technocratisation of the human world, the emergence of a true "cult of technology." Humanity has embraced the idea of any price to gain unlimited power over nature, make it a source of resources. Frank technocratisation becoming more threatening rice, becomes a real threat to the spiritual life of mankind and its psychological and even mental health. Technical progress, out-of-control rights and subjected her life itself becomes a cause of alienation individual, causing loss of human relationship not only with the natural world, but even with his inner "I". The trend towards the substitution of true values by artificial ideals constant restless consumption, utilitarian - pragmatic attitude to life scare us a lot. The most effective, in our opinion, mean of individual self-preservation in modern conditions is limited and clever use of technology, when a person is its owner, and not regardless slave.

Keywords: philosophy of technics; technocratization; *Gestelle*; post-industrial information society; "homo technicus".

REFERENCES

1. Adorno T. (1989), On technology and humanism, in *Filosofiya tekhniki v FRG [Philosophy of Technology in Germany]*, Moscow, pp. 364-371 (rus).
2. Mumford L. (1986), Technology and Human Nature, in *Novaya tekhnokraticeskaya volna na Zapade [New technocratic wave in the West]*, Moscow, pp. 225-239 (rus).
3. Ortega i Gasset J. (2000), Reflections on Technology, in *J. Ortega y Gasset Selected Works*, Moscow, pp. 164-232 (rus).
4. Rubenis A. A. (1992), Technique and morality, in *Ethical Thought: Science-journalistic reading, 1991*, Moscow, pp. 38-53 (rus).
5. Sidorina T. Yu. (1996), Anthropology of technology, in *Gubin V. D., Sidorina T. Yu., Filatov V. P. (ed.), Philosophy*, Moscow, pp. 263-265 (rus).
6. Stepin V. S., Gorokhov V. G., Rozov M. A. (1995), *Philosophy of Science and technics*, Moscow, 372 p. (rus).
7. Toffler Alvin (1982), Third Wave, in *USA: economics, politics, ideology*, № 7, p. 99 (rus).
8. Heidegger M. (2003), *Vremya i bytiye*, Kharkov, 503 p. (rus).
9. Heidegger M. (1989), Basic concepts of metaphysics, in *Voprosy filosofii*, № 9 (rus).
10. Alavi M., Keen P. G. W. (1989). Business teams in an information age, *The Information Society*, 6(4), pp. 179-195 (engl).

© Алієва Ольга

Надійшла до редакції 22.05.2015

УДК 111.11 "Гайдеґґер"

БАУМЕЙСТЕР АНДРІЙ,

*доктор філософських наук, доцент філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРОЕКТ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ОНТОЛОГІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЧИ ПОДОЛАННЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ?

У статті автор розмірковує над проблемою феноменологічної деструкції у творчості М. Гайдеґґера, яка отримала остаточне завершення в його фундаментальній роботі "Буття і час". Відтворюючи динаміку методологічних пошуків М. Гайдеґґера (від лекцій 1920-х років до вказаної праці), автор статті обґрунтовує, що німецький філософ радше відходить від методу феноменології, аніж творчо розвиває його.

Ключові слова: М. Гайдеґґер; онтологія; феноменологічний метод; герменевтика; феномен; Dasein.

Постановка проблеми та формулювання мети статті. Чи був М. Гайдеґґер феноменологом? Чи можна вважати проект фундаментальної онтології трансформацією («удосконаленням») феноменологічного методу? Чи радше слід казати про подолання феноменології в «Бутті і часі» або взагалі про її заперечення? У своїй статті ми спробуємо відповісти на поставлені запитання. Спочатку важливо відтворити *динаміку методологічних пошуків* М. Гайдеґґера (починаючи від його лекційних курсів початку 1920-х років), а вже після цього звернутися до методологічних параграфів «Буття і часу» (§§ 5-7).

Виклад основного матеріалу. У «Вступі до феноменології релігії» фактичний досвід життя постулюється як умова можливості *саморозуміння філософії*. Очевидно, що філософія береться тут не як академічно-університетська практика, а скоріше як вища форма усвідомлення самого життя. У такому разі питання про саморозуміння філософії постає у вигляді питання про те, як набути автентичний досвід життя й позбутися хибних форм цього досвіду. Автентичний досвід витлумачується далі як первинне нормативне джерело, до якого

необхідно *повернутися* (віднайти або виявити це джерело). Адже саме із цього джерела всі наші досвіди й переживання отримують сенс і значущість. Неважко помітити, що М. Гайдеґґер здійснює свій пошук нормативного першоджерела, переосмислюючи Гуссерлів принцип усіх принципів. Тільки замість трансцендентального Я пропонується пошук «первинного автентичного досвіду» (хоча в обох випадках ідеться про нормативне джерело). Цікаво, що на відміну від тих учнів Е. Гуссерля, які не прийняли Гуссерлів трансцендентальний поворот, витлумачивши його як форму суб'єктивізму, М. Гайдеґґер прагне зберегти трансценденталізм у феноменологічних дослідженнях, але водночас намагається позбавити цей трансценденталізм суб'єктивістичних рис. Утім, ця стратегія наражається на серйозні суперечності [1].

Виявлення фактичного (первинного) досвіду в лекціях зимового семестру 1920/21 року відбувається через дескрипцію досвіду християнського життя, зображеному в листах апостола Павла. Християнська фактичність береться тут як «конкретний феномен», а метод дослідження визначається як «феноменологічне